

IN DE VOORTUIN VAN BRONSTEEWEG 59 IN HEEMSTEDEN STAAT EEN OUDE, SCHEVE LIBANONCEDER (CEDRUS LIBANI). HET VERHAAL GAAT DAT HIJ DOOR DE ZWEDSE ARTS EN PLANTKUNDIGE CARL LINNAEUS UIT LIBANON IS MEEGENOMEN EN DAAR GEPLANT. DAT BETEKENT DAT HIJ TUSSEN 1735 EN 1737 IS NEERGEZET, DE TIJD DAT HIJ IN HEEMSTEDEN WOONT. VOLGENS DE HUIDIGE EIGENAAR VAN HET ACHTERSTAANDE LANDHUIS 'DE CEDER', DAT OMSTREEKS 1920 IS GEBOUWD ACHTER DE BOOM, IS HET OOK DE OUDSTE LIBANONCEDER VAN EUROPA. ALLEMAAL INGREDIËNTEN VOOR EEN MOOI VERHAAL, MAAR WAT IS HIERVAN WAAR?

DE LIBANONCEDER VAN HEEMSTEDEN

Geplant door Carl Linnaeus?

De Libanonceder komt van oorsprong voor in het Taurusgebergte in Turkije, Libanon en Syrië. Daar groeit hij meestal op noord- of westhellingen, tussen 1300 en 3000 m boven zeeniveau, in Turkije vanaf 500 m. Het is een karakteristieke boom door de dichte brede vertakkingen en vaak korte stam. De boom vormde een belangrijk exportproduct van de Phoeniciërs, Assyriërs, Romeinen en

Ottomanen. Het hout is gebruikt voor de bouw van tempels, onder andere die van Salomo uit circa 1000 B.C., paleizen en schepen. Momenteel is van het eens imponerende woud van ceders weinig meer over.

De handel in (zaden van) exotische bomen en planten is aan het eind van de zestiende eeuw op gang gekomen. Voor zover bekend heeft dr. Edward Pococke, een Engelse oriëntalist, als eerste de Libanonceder in Engeland geïntroduceerd in 1638. De boom van Heemstede is derhalve niet de oudste van Europa.

De Libanonceder voor Bronsteeuweg 59 in Heemstede. 1926. Katholieke Illustratie 1926

'Heemstede. De ceder Bronsteeuweg.' Ingekleurde foto. Na 1919. Beeldbank Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek

Reddingsactie voor Heemsteeds historische ceder komt op gang

VAN EEN ONZER VERSLAGGEVERS
HEEMSTEDEN — De Koerier-actie voor de redding van de historische Libanoneceder in de tuin van de gelijknamige villa aan de Bronsteeuweg 59 komt op gang. Na een oproep in onze kraant heeft een aantal leden spontaan gereageerd met een financiële bijdrage in de kosten van restauratie. Van het totaal benodigde bedrag van f. 18.000,— is nu f. 1000,— binnen. Het is plezierig te kunnen melden dat de schitterende ceder door boomshirng Beukers, weer overland werd geholpen en steunend op een steilgeplaat en vast met een houten constructie.

Mevrouw Wiesenhan bij de door schragen ondersteunde eeuwenoude ceder, die van de ondergang werd gered.

Krantenartikel over reddingsactie ceder Heemstede. De Koerier, 16 mei 1984

De ceder werd in januari van dit jaar getroffen door een plotselinge zware sneeuwval, viel om en leek verloren. Een onderzoek van deskundige zijde wies echter uit dat de voor Nederlandse ceder nog goed kon worden, mits niet werd ingegrepen. Het voorstel van boomshirng Beukers kwam er op neer de zware kruin te verkleinen en doordraaier te maken voor de wind. Voorts moest de boom anderszels niet worden opgetild en vast met een houten constructie.

Met het oog op de groeiperiode van de boom moest zo snel mogelijk met de herstelwerkzaamheden worden begonnen, anders was het te laat en was de ceder verloren. Aldus mevrouw Wiesenhan, met haar familie bewoner van de villa. De familie Wiesenhan neemt zelf de kosten van de nazorg voor haar rekening, een bedrag van f. 5000,—.

De reddingsoperatie is gelukt. Boomshirng Beukers is over het resultaat zeer tevreden en kwam tot de bevinding dat de wortels van de ceder er uitstekend uitzien, de boom moet het dan ook kunnen redden. Een steilgeplaat zal voor blijvende ondersteuning zorgen. Door het plaatsen van herstelconstructies zal de ceder veilig overwinteren.

Edouard Riou. 'Cedars of Lebanon at Home.' Houtgravure

De Libanonceder voor Bronsteeweg 59 in Heemstede 2015

DRIE MOGELIJKE DATA VAN AANPLANT

Theoretisch is het wel mogelijk dat Linnaeus de boom geplant heeft, aangezien hij van eind 1735 tot eind 1737 in Heemstede op het landgoed Hartekamp verblijft. De eigenaar van dit landgoed, George Clifford, draagt hem op om een catalogus van zijn omvangrijke collectie planten en boeken samen te stellen. Het resultaat is de 'Hortus Cliffortianus', dat gepubliceerd is in 1738 en in veel opzichten een voorloper blijkt van Linnaeus' latere werk, in het bijzonder van 'Species plantarum'. Gedurende zijn aanstelling bij Clifford reist Linnaeus ook naar Engeland, waar hij in Londen en Oxford botanici bezoekt. Het is overigens niet bekend of Linnaeus in Libanon of omstreken is geweest; als hij de boom heeft geplant, is het aannemelijker dat hij deze uit Engeland heeft meegenomen.

Op basis van de introductie van de ceder in Frankrijk in 1839, het feit dat in de 'Hortus Cliffortianus' de Libanonceder niet wordt genoemd, en de standplaats van de ceder, vermoedt biologe en historische tuinenkenner Carla Oldenburger dat de boom wel eens door Zocher jr. geplant kan zijn. De plek van de boom is zeer waarschijnlijk onderdeel geweest van buitenplaats Bronstee, waar Zocher jr. rond 1830 werkt.

Een derde theorie komt van Hans Krol, oud-archivaris van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek. Naar hij aanneemt is de Libanese ceder geplant door de toenmalig eigenaar van hofstede Bronstee, tevens liefhebber van botanie, de vermogende Amsterdammer Jacob Hop tussen 1757 en zijn overlijden in 1776. Deze these wordt ondersteund door de vermelding van de 'Pinus Cedrus Libani' in de eerste, ongedateerde plantencatalogus van Jacobus Gans, die vanaf half december 1770 verkrijgbaar is, aldus een recente bijdrage van Henk van der Eijk, kunsthistoricus en hove-

nier, aan de discussie. 'Jacob Hop kan de Libanonceder van Bronstee in genoemde periode dus lekker dicht bij huis van Gans gekocht hebben (van zijn kwekerij in Haarlem, of van de kwekerij in Hillegom, die Gans in de winter van 1771/72 zou opzetten).' Hoewel Gans, aldus Van der Eijk, stelt dat hij zijn planten zelf uit Engeland heeft meegenomen, sluit dit niet uit dat er mogelijk al eerder exemplaren in Nederland te koop zijn geweest.

DE LEEFTIJD VAN DE BOOM

De leeftijd van de boom kan uitkomst brengen in deze discussie. De meest betrouwbare manier om deze te bepalen is met behulp van een aanwasboor, waardoor de boom echter beschadigd wordt. Vergelijking van de dikte van andere oude Libanonceders in Nederland en België waarvan de datering bekend is (en hopelijk klopt) laat zien dat de jaarringaanwas gemiddeld 2,7 tot 6,3 mm is. Gemiddeld op 6 bomen is dit 4 mm per jaar, waar bij helaas de grondsoort, die van belang is voor de groeisnelheid, niet als factor is meegewogen, hetgeen een ernstige omissie is.

Daarnaast heeft de Libanonceder in Heemstede altijd een sterk eenzijdige kroon gehad, hetgeen invloed kan hebben op de jaarringdikte. In het licht van deze (simpele) berekeningen is de jaarringaanwas bij aanplant in 1736 2,4 mm, in 1770 2,7 mm en in 1830 3,6 mm. Op een recent verkregen foto van de boom in de Katholieke Illustratie van 1926 wordt de boom 'naar schatting ongeveer 175 jaar oud' genoemd. Dit pleit voor de 'Hop-hypothese' (1770).

VAL EN WEDEROPSTANDING

Over de extreme scheefstand van de ceder bestaan ook verschillende theorieën. De oorzaak is echter simpel: de boom is bezweken aan een dik pak sneeuw op zijn kroon in januari 1984. In het Haarlems Dagblad van 25 januari staat de gebeurtenis

Laatste stuk oud cederbos in Libanon, genaamd 'the Forest of the Cedars of God'. April 2004. Wikimedia Commons

als volgt omschreven:

'De in West-Europa wijd en zijd beroemde en geïmporteerde 'Libanese Ceder' heeft drie eeuwen lang op zijn stek aan de Bronsteeweg in Heemstede stormen, oorlogen, auto-uitlaatgassen en andere rampen trots en succesvol verzet geboden. Afgelopen maandag heeft hij de strijd opgegeven. De prachtige boom heeft het tegen de weergoden moeten afleggen. Onder een dikke sneeuwlaag is hij bezweken. Niet alleen de familie Wiesenhaan in Huize De Ceder treurt. Alle bomenliefhebbers en -kenners treuren. Een monument is ter ziele.'

De op papier beleden biophilie (liefde tot de natuur) wordt ook in daden omgezet. Na de val van

LITERATUUR

- Leathart, Scott. *Whence our trees*. London: Foulsham, 1991
- Moens, Frank (red.). *Bijzondere bomen in Nederland*, 2010

de boom wordt in Heemstede geld ingezameld om de boom te behouden. Dit levert lang niet voldoende op, maar de boom wordt wel gered door de toenmalige eigenaren. Boomchirurgen uit Amsterdam 'tillen' de boom op tot een hoek van circa 60 graden, plaatsen een aantal schragen om de boom te ondersteunen en snoeien de kroon terug. Van de stutconstructie is nu nog een (deels in de grond gezakte) dikke houten balk over waar de (nagezakte) boom op rust. De oorzaak van de val is waarschijnlijk een combinatie van de excentrische kroon, de iets scheve stand van de boom en de sneeuw die de kroon extreem zwaar heeft belast.

GOED BEVEILIGD

De huidige eigenaar, die de ceder goed bewaakt met camera's en een elektronisch hek, geeft toestemming hem van dichtbij te bekijken. De boom valt wat grootte betreft een beetje tegen in zijn huidige voortuin in Heemstede, maar wekt bewondering voor de elegante wijze waarop hij zijn val heeft doorstaan. Zowel de boomtechnische bijzonderheden als de verhalen om de boom heen dragen bij aan zijn 'grandeur'. De boom wordt mooier door de combinatie van natuur en cultuur. De natuur is hiermee ook zelf een verteller, klaar om door een ervaren lezer gelezen te worden. 🌲

GEGEVENS VAN MONUMENTALE LIBANONCEDERS IN NEDERLAND EN BELGIË

Objectnummer in De Graaff 1991	Locatie	Omtrek (cm)	Hoogte (m)	Plantjaar	Gemiddelde jaarringgroei (mm)	Opmerkingen
205	De Steeg, kasteel Middachten	480	18	1802-1812	4,2	In Franse stijltuin, oudste ceder van Nederland genoemd
335	Vorden, landgoed De Wildenborch	340	18	1800-1810	2,7	Geplant door dichter Staring
509	Heemstede, Bronsteeweg 59	420	8	1700-1750	1736: 2,4 1770: 2,7 1830: 3,6	Oudste in Nederland? Meting 2015
België	Humbeek, Warandestraat	810	30	1810	6,3	Meting 2010
	Argenteau, Château d'Argenteau	698	20	1802	5,2	Meting 2015
	Edingen, Avenue du Vieux Cèdre	644	21			Meting 2015
	Morlanwelz, domein van Mariemont	506	23			2011
	park van d'Avroy in Luik	582	18			2013
	park De Kwabeek in Verrijck	465	24	1800+-50	3,4	2012
	arboretum Tervuren	190	31	1902	2,7	2011